

EEN VOOR EEN

KLASSIEK DOMEIN

© Herman Robbers 1910
Uitgeverij Auteursdomein® - Amsterdam 2016
Het originele werk (nieuwe druk)
Omslagillustratie:
Giuseppe de Nittis, *Effet de neige*, 1880
Eerste druk:
Uitgeverij J.G. Robbers, Rotterdam 1910

www.auteursdomein.nl
Contact: info@auteursdomein.nl

NUR 301
ISBN 9789086410828

HERMAN ROBBERS

EEN VOOR EEN

Roman van een gezin (2)

AUTEURSDOMEIN - AMSTERDAM

VOORWOORD

Meer dan bij ons worden in omringende landen schrijvers nog wel door volgende generaties herlezen en opnieuw beoordeeld. Ze blijven langer, soms eeuwen langer, in beeld. Hier is het lezen van schrijvers die langer dan vijftig jaar dood zijn, jammer genoeg bijna exclusief een liefhebberij van letterkundigen. De gemiddelde lezer beschouwt de literaire roman, hoewel die toch 'tijdloos' zou moeten zijn, als bederfelijke waar die je dagvers moet consumeren en het restant weggooien. Het lot om al gauw te worden vergeten treft ongeveer alle Nederlandse schrijvers.

In zijn eigen tijd (1868-1937) was de bleke, zachtmoedige, bijziende zoon van Elsevier-oprichter J.A. Robbers behalve een graag gelezen schrijver ook redacteur van literair tijdschrift *De Gids*. Met die pet op verweet hij zijn oudere collega Louis Couperus eens gekunsteld woordgebruik en een vergezochte situering van sommige romans en verhalen. In een beledigde brief stelde Couperus vast dat collega Herman Robbers 'geen genie' had. Herman moest eens buiten zijn eigen kringetje treden, zich openstellen voor 'goddelijke vergezichten'. Die zouden niet echt aan hem besteed zijn, maar het zou toch een gunstige uitwerking op zijn werk kunnen hebben. Anton van Duinkerken zette dat in een eigen recensie nog aan tot '*geen greintje genie*'. Na deze twee literaire zwaargewichten hebben velen de uitspraak over Robbers' gemankeerde genie herhaald - niet zelden zonder ooit iets van hem gelezen te hebben. En zo werd Robbers,

behalve misschien door de bewoners van drie straten die ooit naar hem zijn vernoemd, nog dieper begraven en definitiever vergeten.

De gegriefde brief van Couperus gaat verder dan een conflict tussen tijdgenoten of rivalen. Hij belicht een interessante tegenstelling tegen het eind van de Negentiende, begin Twintigste Eeuw. Het uitgangspunt van de nieuwe generatie schrijvers die toen opkwam was gedeeld: eensgezind keerden ze zich tegen de brave onderwerpen van hun voorgangers, verwierpen hun prekerigheid en maakten zich vrolijk over aanstellerige volzinnen en sleetse beeldspraak. Een moderne roman, vonden ze, moest een individualistisch thema hebben, gevoelig zijn, vrij van moralistische boodschappen, geschreven in originele taal.

Vanaf dit gezamenlijke vertrekpunt werden de verschillen bijna groter dan de overeenkomsten. Romantici aan de ene kant, schreven romans in een sprookjesachtige, lyrische sfeer, met verheven vergezichten en een hang naar het hogere. Er mocht op z'n tijd gerust een wonder gebeuren. Hun woordgebruik was barok, een 'taalkunst' van zelfbedachte en nieuw geconstrueerde woorden. 'Kristallen van taal', volgens bewonderaars. 'Een vloot van adjectieven in een zee van koppelstreepjes' volgens critici. Gebeurtenissen en dialogen waren ondergeschikt aan een gedetailleerde uitwerking van het gevoelsleven.

Daarentegen vonden realisten zoals Robbers dat een schrijver alleen iets te melden kon hebben over zijn eigen vertrouwde milieu en ervaringen die hij zelf verwerkt had. Hun nuchtere aard verzette zich tegen het lyrische en bovennatuurlijke. Ze zetten hun personen in een eigentijdse omgeving en gebruikten de dialoog en de handeling bij het uitbeelden van hun karakters. De taal moest natuurlijk zijn,

niet vergezocht of gekunsteld en zonder overbodige herhaling, volgens het motto 'say it once, say it right.' Tijdgenoot Emants ging nog een stap verder met de uitspraak: 'Lezend wil ik liever niks van de woorden merken.'

Voor taalkunst en sterke beeldspraak zijn we bij Robbers aan het verkeerde adres. Maar zet twee mensen in een kamer en hij toont zijn meesterschap. Weinig schrijvers bewegen zich zo vloeiend tussen wat mensen innerlijk beweegt en wat ze uiterlijk met elkaar delen. Altijd wordt daarbij ook zorgvuldig de ruimte uitgebeeld waarin ze zich bevinden: een tafel met een kleed erop en de warmte van de kachel, buiten de straten van Rotterdam, het Gooise landschap, de Amsterdamse grachten. De sterke hier-en-nu beleving zuigt de lezer naar binnen. *De roman van een gezin* biedt daarbij een prachtig tijdsdecor van het klassenconflict aan het begin van de vorige eeuw. Het werk draagt geen boodschap uit, maar ademt de opvatting dat verschillen in opleiding, inkomen en aanzien ondergeschikt zijn aan algemeen menselijke overeenkomsten en individuele verschillen in karakter.

Achteraf is het de vraag wie, Couperus of Robbers, een grotere stap uit het eigen kringetje heeft gezet. Meer dan honderd jaar later zijn de knap ingevoelde psychologie van dit werk, de sterke dialogen, het zorgvuldige tijdsbeeld, de handeling die zowel de karakters bijlicht als de tekst tot het eind toe spannend houdt, in ieder geval een grote verrassing.

Auteursdomein, Amsterdam 2016

Een Zondagmorgen in Januari, een koud schitterende wintermorgen; de hemel lichte-blauwde egaal wazig; en langs de wijde bochten van den nog open Amstel brokkelde de straatweg, hard, rossig-grijs en stoffig, in éénen nacht bevroren. Tusschen het wintergras aan de kanten, in dieper liggende slootjes, op zwarte, kronkelige boomtakken, glinsterden telkens, straalpiekend in 't oog, fel-witte plekjes, van ijs of rijp in de zon; terwijl het mes-blauwe rivierwater, metaalkoud glanzend, in scherpe golfjes, óp en tegen den oever sloeg, en uitspatte, z'n schuimvlokjes vliegstuiven doende over den weg. Want het woei, bij scherpe vlagen; alle menschen die je tegenkwam hadden paarsroode ooren, die schenen te schrompelen als in gloeihitte, en ze knepen hun van stof en kou branderige en tranende oogen, trillerig, tot donker glurende spleetjes.

Croes en Noortje waren samen op den wandel, en ze stapten stevig voort, recht-op hij, telkens weer grijpende, schrikkig snel, naar zijn hoed, als hij voelde dat die wou afwaaien; het meisje had soms moeite haar grooten vader bij te houden. Maar ze zei daar niets over, want ze merkte wel, dat hij er nu juist voor gestemd was, eens flink en lustig aan te stappen, en ze wou hem zóó houden, dolgraag; dat paste prachtig bij het heimelijke plan, waarvoor ze hem dien ochtend had uitgelokt, mee in de frissche buitenlucht, in de wijde, op den wandel — met haar alleen.

En Noortje bedroog zich niet. 't Had Croes een innig en groot plezier gedaan, dat het kind er dien morgen zoo ineens en uit haar eigen over was be-

gonnen, met dit plotseling schitter-mooie weer, zoo verrassend achter vale regendagen aangekomen, een flinken loop te gaan maken, zij met hun beiden! Dadelijk en blij had hij ingestemd; gauw klaar en met opgewekte vlugheid waren ze de deur uit, de gracht af, en naar den vrijen, openen Amstelweg toe geloopen. Dat was nu weer eens echt iets voor Noortje! Zoo iets moest je van Jeanne bij voorbeeld nooit verwachten! O, die was anders ook heel lief tegenwoordig, z'n oudste dochter, zorgzaam en attent, geduldig met mama, bijna nooit meer snibbig en kribbig — zooals vroeger toch nog al eens vaak — maar neen, zulke spontane opwellingen van levenslust en hartelijkheid, ze scheen ze eenvoudig niet te kennen; daar moest je Noor voor hebben. Aardig, frisch-mooi kind, zooals ze daar naast hem stapte, parmantig-elegant. Ze liet haar rokjes maar waaien, strak langs haar schrijdende beenen heen, moest óók soms grijpen naar haar hoed Waarom heb-je ook zoo'n grooten opgezet, kind? Hij staat je pittig, dat 's waar!

Eén-en-twintig was ze nu, Noortje, z'n kind Of hij haar nog een-jaar-of-wat thuis zou kunnen houden? Hij wou dat hij 't wist, 't zou hem érg benieuwen! O, hij gunde 't zijn meisjes Waarachtig, wat dat betreft een vrouw moest trouwen. Maar anders Je moest er niet te vaak aan denken! Niet dat hij er ooit véél van had kunnen genieten, van z'n gezin, z'n huiselijk geluk Integendeel, maar toch Wat wende je daaraan, wat werd je dat onmisbaar, 's middags aan tafel vooral, en 's Zondagsavonds Zoo'n bloeiend-jong kind, zoo'n mooi meisje dat van je eigen is! Trouwens, de anderen ook, ieder die er uitging nam wat mee van den rijkdom, van het heerlijke geheel dat het eens was geweest, toen hij daar nog amper

op gelet, 't lang niet genoeg geapprecieerd had! . . . Ru eerst . . . Daarna Theo . . . Theo, ja god-nog-toe, stomme jongen . . .

Maar kijk toch liever, wat is het hier overal mooi, geniet er dan toch van! . . . Die ruime heerlijkheid van zonglanzen en hemelblauw en wazige, verre verschieten! . . . Je deed het toch eigenlijk veel te weinig, er zoo eens uitloopen, alles op zij gooien, en je lekkerlicht en ferm-onverschillig overgeven aan buitenlucht en frischte en zonnestraling . . . Kom vooruit! . . . En telkens met een krachtigen schouderchok stak Croes zijn zware mannenhoofd uit den broeiïgen pelskraag op en achterover, zoodat hij zijn stugge baardharen in den wind voelde trillen, en ervan genoot, weer gansch-en-al genoot van die heerlijke zuiverheid om hem heen en van zijnforsch door de wereld gaan. Het was immers alles veel te mooi en hij liep hier te gezond en te plezierig met z'n lieveling, zijn Noortje, om nu aan beroerde dingen te denken.

Morgen! . . . Morgenochtend . . . Ja dan! . . . Dan zou hij er weer voor zitten, op z'n kantoor, in dienpaffen, zoetigen machinestank, die 't heele drukkerijgebouw altijd doordreinde, nóóit meer weg te luchten was . . . Dan zou hij weer voor zijn lessenaar zitten, en al die kwesties aanpakken, en ook weer gaan beseffen zijn plicht zich tenminste even te vertoonen in de verschillende afdeelingen, en door de weewarme, machine-gonzende werklokalen loopen, tusschen de vet-glimmerige persen door en langs de besmeurde zetkasten, en dan overal weer die stroeve kerels, met hun groezel-bleeke gezichten boven de indigo-blaauwe kielen, om zich heen voelen, stug afgewend, of hem vijandig beloerend en mompelend onder elkaar, verwenschingen misschien. . . . Hu! ellendig! Was het niet dikwijls om er zò-in-eens, vierkant en voorgoed, uit te loopen; zou je den boel niet tegen den grond